

Mil anys del bisbat de Besalú

El projecte frustrat del comte Bernat I, Tallaferro

A finals del 1016 el comte de Besalú Bernat Tallaferro, acompanyat dels seus fills Guillem i Guifré, va emprendre un viatge a Roma. Al davant hi tenien el repte polític més important de la història del comtat: aconseguir que el papa Benet VIII autoritzés la creació d'un bisbat propi. Tot i l'èxit inicial del projecte, la mort prematura de Tallaferro el 1020 —ofegat mentre creuava el riu Roine— va posar fi a l'efímer bisbat de Besalú (1017-1020).

JOAN FRIGOLA TORRENT > TEXT

Quan Bernat I, dit Tallaferro, va accedir al poder l'any 994, el comtat de Besalú gaudia de molt bona salut. Els governants anteriors havien deixat el llistó alt; el seu oncle, el comte bisbe Miró Bonfill, va ser una personalitat molt rellevant en el món de la cultura i la religió, amic personal del papa Silvestre II i fundador del monestir de Sant Pere de Besalú. El seu pare, Oliva Cabreta, va expandir els dominis del comtat cap a Occitània.

Els primers anys de govern de Bernat també van estar marcats per les armes. Va participar en les batalles d'Albesa (1003) i Torà (1006) contra els sarraïns, així com en l'expedició cristiana que va saquejar Còrdova el 1010. Aquests fets van valer que, segles més tard, Jacint Verdaguer exaltés la figura de Tallaferro en el poema èpic *Canigó* (1886).

Un bisbat fugaç (1017-1020)

El bon moment del comtat, sumat al prestigi assolit per Tallaferro en les seves campanyes, va motivar l'intent de creació d'un bisbat. En aquella època

el poder polític sovint anava de la mà de l'eclesiàstic, i és per això que no disposar d'un bisbat propi, on poder col·locar gent de confiança, suposava un greuge important respecte a comtats veïns com Osona o Girona.

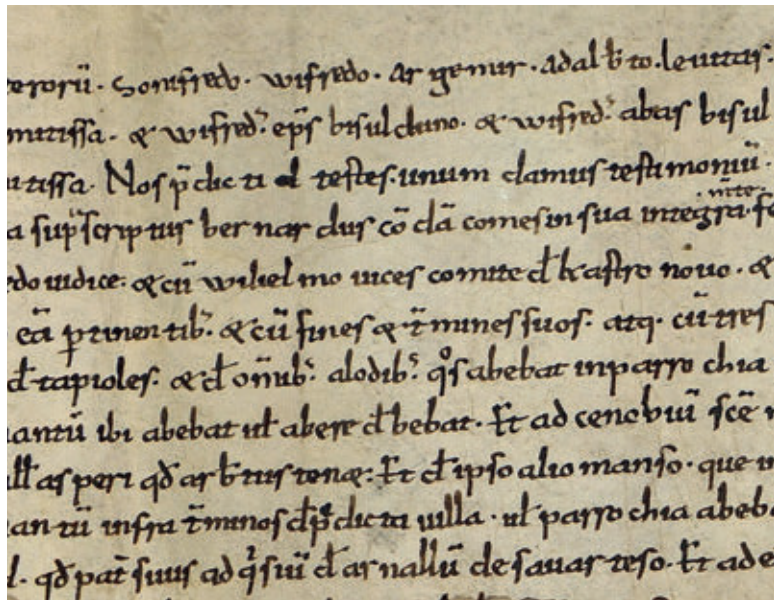
La família comtal besaluenca, a més, mantenia una bona relació amb Roma, com ho demostra el fet que els tres darrers comtes de Besalú havien viatjat a la Santa Seu en almenys una ocasió. L'escenari, per tant, era l'idoni, i Tallaferro va tornar del viatge amb l'anhelada autorització papal. La seu del nou bisbat, que coincidia aproximadament amb els límits territorials del comtat, va ser fixada a la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, després d'haver-se descartat altres opcions com Sant Pau de Fenollet o Sant Joan les Abadesses —antigament anomenat Sant Joan de Ripoll. De la fla-

A inicis del segle xi el comtat de Besalú estava en auge, però a diferència d'altres comtats no disposava de bisbat propi

>> *Imatge del reliquiari robat.*

mant catedral se'n desconeix la ubicació exacta, més enllà que estava situada al damunt del turó de Santa Maria, a prop del castell. Unes excavacions fetes el 2005 sota la capçalera de l'esglé-

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ. LIBER FEUDORUM MAIOR, 61

>> Fragment del testament de Bernat Tallaferro.

sia de Santa Maria, bastida a finals del segle XII, van treure a la llum les restes d'un absis primitiu que bé podria tractar-se de l'antiga seu episcopal.

Tallaferro va dotar el nou bisbat amb nombroses possessions i béns propis, repartits pels comtats de Besalú, Berga, Cerdanya, Fenolleda i Vallespir. Entre les donacions hi havia el mateix monestir de Sant Joan de Ripoll. Pel que fa al primer bisbe, l'escollit va ser Guifré, fill de Bernat Tallaferro.

Tot i la benedicció de Roma, el projecte tenia molts enemics des d'un inici, especialment els bisbes de Girona i Vic, que havien vist notablement reduïts els seus territoris d'influència. Curiosament el bisbe de Vic era des del 1018 l'abat Oliba, germà de Bernat Tallaferro. Així, la inesperada mort de Bernat, ofegat al riu Roine l'any 1020 quan es dirigia a Provença a pactar el casament del seu fill Guillem, devia desencadenar una successió de pressions que van culminar amb la desaparició del bisbat, només tres anys després de la seva creació.

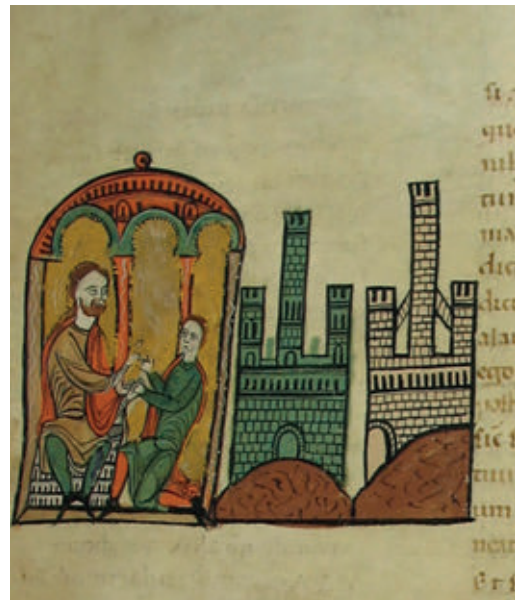
Un regal de Roma: el *Lignum Crucis*
El bisbat, però, no va desaparèixer del tot amb Tallaferro. Quan el comte va tornar de Roma, sembla que ho va fer amb un obsequi molt especial: un fragment de *Lignum Crucis* o vera Creu, és

a dir, un tros de fusta de la creu on suposadament havia estat crucificat Jesús. La relíquia va gaudir des d'un inici d'una gran devoció popular i a la llarga acabaria tenint un impacte social molt profund en la població.

El 1027 entre els títols de Sant Genís i Sant Miquel hi havia el de *Sancti Lignum preciose crucis Domini nostri Jesu Christi*. També les monedes comtals serien batudes amb clares referències a la relíquia, ja sigui amb una creu i la inscripció *Sancta Crux* o amb una mà perforada per un clau, al·legoria de la crucifixió. Segles més tard, la creu patriarcal, associada a la vera Creu, seria incorporada de manera oficial a l'escut de la vila, com s'observa en les monedes encunyades a Besalú durant la Guerra dels Segadors.

La veneració dels besaluencs cap a la relíquia sovint anava més enllà de la mateixa religió. El 5 d'abril de 1427, durant els terratrèmols, la gent, atemorida i desconcertada, va demanar als canonges de Santa Maria —on es guardava la vera Creu— que la traguessin en processó pel poble per calmar els tremolors.

Amb la mort prematura de Tallaferro, moria també el bisbat. El comte era l'encarnació del projecte, i sense ell no va ser possible consolidar-lo

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ. LIBER FEUDORUM MAIOR, 61

>> Bernat Tallaferro rep homenatge del seu fill Guillem, en una miniatura del segle XII.

Jaime Villanueva, en la seva obra *Viage literario a las iglesias de España* (1851), esmenta que «grandes portentos se refieren obrados con la presencia de esta santa reliquia, singularmente con endemoniados y en tiempo de sequía».

Durant la Guerra del Francès (1808-1814) algunes relíquies van ser ocultades a l'església de Sant Vicenç, en una cambra anomenada *de l'àguila*, per evitar-ne la rapinya o destrucció per part dels soldats napoleònics. El testimoni de la seva recuperació és sorprenent: «...habiendo arrancado una piedra de la pared maestra de la iglesia, se halló en su interior una caxita de madera muy laboreada, que sacó dicho señor prior. Y reconocida por este se halló dentro la Santísima Vera Cruz y otras reliquias, con una auténtica de pergamino muy fino...».

Malauradament només uns anys després, la nit del 4 al 5 de desembre de 1899, la relíquia va ser robada per uns lladres vulgars. El reliquiari conservat avui a Besalú és una donació que feu la família Cambó-Batlle l'any 1923, amb un nou fragment de fusta portat del Vaticà gràcies a la mediació del cardenal Francesc Vidal i Barraquer.

Joan Frigola Torrent
és historiador i arqueòleg.